

УДК 341.64+341.384+339.726.5]:355.01(470:477)  
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/2.130-8>

Дарина КРАВЧУК, д-р філософії (право), асист.  
ORCID ID: 0000-0003-4475-7198  
e-mail: [darynakravchuk@ukr.net](mailto:darynakravchuk@ukr.net)

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

## ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЮРИДИЧНИМ ОСОБАМ В УКРАЇНІ

**Вступ.** Дослідження ґрунтується на необхідності вирішення складних правових питань, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, завданої юридичним особам унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Актуальність такої проблематики обумовлюється надзвичайними масштабами завданих збитків підприємствам, установам та організаціям, а також відсутністю усталеної судової практики й ефективних механізмів стягнення компенсації. Потреба у ґрунтовному аналізі цього питання зумовлена необхідністю визначення належних способів та порядку відшкодування завданої шкоди, а також установлення чіткого алгоритму дій для захисту прав суб'єктів господарювання в умовах війни. Метою цього дослідження є висвітлення актуальних правових підходів та інструментів, які можуть бути використані для ефективного відшкодування збитків юридичним особам, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з урахуванням міжнародних стандартів, прецедентної практики й особливостей правової системи України.

**Методи.** Стаття заснована на національній судовій практиці, правовій доктрині, порівняльно-правовому підході, формально-логічних методах, а також методах аналізу, дедукції та узагальнення.

**Результати.** Досліджено проблеми відшкодування шкоди, завданої юридичним особам унаслідок збройної агресії Російської Федерації, проблематику повідомлення відповідача, тобто РФ, у подібних справах шляхом аналізу національної судової практики; проаналізовано механізми відшкодування в умовах воєнного стану внаслідок збройної агресії, бойових дій, терористичних актів, диверсій, вчинених Російською Федерацією.

**Висновки.** Проаналізовано основні проблеми відшкодування шкоди, завданої юридичним особам унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Визначено складнощі встановлення причинно-наслідкового зв'язку між воєнними діями та завданими збитками, а також збирання належних доказів відповідно до національних і міжнародних стандартів. Акцентовано увагу на необхідності використання комплексного підходу, що поєднує норми внутрішнього законодавства, міжнародну практику та механізми притягнення держави-агресора до відповідальності задля забезпечення ефективного захисту прав юридичних осіб і реального відшкодування збитків.

**Ключові слова:** відшкодування шкоди, юридична особа, збитки.

### Вступ

**Передумови.** Російська Федерація, розпочавши 24 лютого 2022 року повномасштабну збройну агресію проти України, завдала значних збитків українським підприємствам, установам та іншим суб'єктам господарювання, що зумовлює необхідність притягнення держави-агресора до відповідальності та забезпечення компенсації завданої шкоди. Масштаб руйнувань виробничих потужностей, втрати майна, зупинення господарської діяльності та інші негативні наслідки для бізнесу вимагають ефективних правових механізмів відшкодування збитків на національному та міжнародному рівнях.

Відшкодування шкоди, завданої юридичним особам, є важливим елементом відновлення економічної стабільності, збереження інвестиційного середовища та захисту прав суб'єктів господарювання. В умовах збройного конфлікту традиційні способи компенсації часто є ускладненими через правові та процесуальні бар'єри, що зумовлює необхідність пошуку альтернативних і комплексних підходів, включно з використанням міжнародних правових механізмів, санкційних інструментів та конфіскації активів держави-агресора. Забезпечення реального відшкодування збитків юридичним особам є не лише питанням відновлення порушених прав, а й важливим кроком у формуванні прецедентів, здатних посилити міжнародну практику притягнення до відповідальності за збройну агресію.

**Актуальність.** Наукові дослідження у сфері відшкодування шкоди, завданої юридичним особам унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, мають важливе значення для формування ефективних механізмів захисту прав суб'єктів господарювання. Масштабні руйнування виробничих потужностей, знищення або пошкодження майна та

зупинення діяльності підприємств призвели до безпрецедентних економічних втрат, які потребують належного правового врегулювання. Незважаючи на існування у міжнародному праві загальних принципів відшкодування збитків, їх практичне застосування у контексті воєнної агресії проти України залишається недостатньо дослідженим і ускладнюється юридичними та процесуальними бар'єрами. З огляду на це, подальші наукові розвідки у сфері відшкодування шкоди юридичним особам сприятимуть розробленню дієвих правових інструментів, які забезпечать реальне відновлення порушених прав і притягнення держави-агресора до відповідальності.

**Мета та завдання дослідження.** Метою цього дослідження є комплексний аналіз правових проблем відшкодування шкоди, завданої юридичним особам унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Дослідження спрямоване на вивчення національних і міжнародних правових механізмів, що забезпечують компенсацію збитків, заподіяних суб'єктам господарювання, з урахуванням специфіки воєнного стану та міжнародної відповідальності держави-агресора. Особлива увага приділяється аналізу чинного законодавства України, міжнародних договорів і судової практики, що визначають підстави, порядок та способи відшкодування шкоди юридичним особам. Завдання дослідження включають визначення критеріїв кваліфікації завданих збитків, дослідження проблем доказування їх розміру та причинно-наслідкового зв'язку з воєнними діями, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення правових інструментів для ефективного захисту прав постраждалих суб'єктів господарювання.

### Методи

Стаття заснована на національній судовій практиці та правовій доктрині. Робота ґрунтується на порівняльно-

© Кравчук Дарина, 2025

правовому, формально-логічному методах, а також методах аналізу, дедукції та узагальнення.

### Результати

Першочергово необхідно розуміти, хто ж несе відповідальність за завдану збройною агресією РФ шкоду після 24 лютого 2022 року.

З міжнародно-правового погляду, ключовим орієнтиром є ст. 91 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. У ній прямо зазначено: "сторона, що бере участь у збройному конфлікті та порушує положення Конвенцій або цього Протоколу, зобов'язана відшкодувати завдані збитки за наявності відповідних підстав. Така сторона несе відповідальність за всі дії, вчинені особами, які входять до складу її збройних сил" (Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року).

З національно-правового погляду, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тимчасової окупації державі Україна, юридичним особам, громадським об'єднанням, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, у повному обсязі покладається на Російську Федерацію як на державу, що здійснює окупацію. Держава Україна всіма можливими засобами сприяє відшкодуванню матеріальної та моральної шкоди Російською Федерацією. Це твердження закріплене у ст. 5 ч. 9 Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України".

Також Держава Україна не несе відповідальності за незаконні дії Російської Федерації чи її окупаційної адміністрації на тимчасово окупованих територіях або за прийняті ними незаконні рішення, що зазначено у ст. 5 ч. 10 Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" (Закон України від 19.05.2024 р. № 1207-VII).

Отже, проаналізувавши вищезгадані положення, доходимо висновку, що відповідальність за завдану шкоду збройною агресією має нести виключно РФ.

*Щодо відсутності судового імунітету у Російської Федерації.* Зміст судового імунітету держави полягає в тому, що будь-яка держава як суверен не може бути підпорядкована судовій юрисдикції іншого суверена (іншої держави), окрім випадків, коли держава із власної волі погодилась підпорядкувати себе юрисдикції іноземних судів.

Європейська конвенція про імунітет держав, прийнята Радою Європи 16 травня 1972 року, і Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, прийнята резолюцією 59/38 Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 2004 року, передбачають, що держава не має права посилається на імунітет у справах, пов'язаних із завданням шкоди здоров'ю чи життю, якщо така шкода повністю або частково завдана на території держави суду та якщо особа, яка завдала шкоду, у цей час перебувала на території держави суду (Європейська конвенція про імунітет держав, прийнята Радою Європи 16 травня 1972 року; Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, прийнята резолюцією 59/38 Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 2004 року).

Російська Федерація, вчинивши повномасштабний акт збройної агресії проти Української держави, численні акти геноциду Українського народу, не вправі надалі посилається на свій судовий імунітет, заперечуючи тим самим юрисдикцію судів України на розгляд і вирішення справ про відшкодування.

Таким чином, Суд України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено РФ, має право ігнорувати

імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни.

Аналогічну позицію стосовно непоширення на Російську Федерацію судового імунітету при розгляді справ щодо відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України, викладено в постанові Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19 (провадження № 61-18782 св 21), а також постанові Великої Палати Верховного Суду від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17 (провадження № 14-167 цс 20), що, згідно з приписами ч. 4 ст. 236 ГПК України, має бути враховано при виборі й застосуванні норми права до спірних правовідносин (Постанова Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19, провадження № 61-18782 св 21); постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17, провадження № 14-167 цс 20).

*Щодо сплати судового збору у справах із РФ.* Звертаючись із позовами до РФ, позивачі у справах за позовами до держави-агресора про відшкодування заподіяної майнової та/або моральної шкоди у зв'язку з тимчасовою окупацією території України, збройною агресією, збройним конфліктом, що призвели до вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій України, загибелі, поранення, перебування у полоні, незаконного позбавлення волі або викрадення, а також порушення права власності на рухоме та/або нерухоме майно, звільнені від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях, що передбачено п. 21 ч. 1 ст. 5 Закону України "Про судовий збір" (Закон України від 16.07.2025 р. № 3674-VI).

*Щодо підсудності справ стосовно відшкодування шкоди юридичним особам внаслідок збройної агресії РФ.* Відповідно до приписів п. 3 ч. 1 ст. 76 Закону України "Про міжнародне приватне право" (Підстави визначення підсудності справ судам України), суди можуть приймати до провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України.

Згідно із приписами ч. 1 ст. 49 Закону України "Про міжнародне приватне право", права й обов'язки за зобов'язаннями, що виникають унаслідок завдання шкоди, визначаються правом держави, у якій мала місце дія або інша обставина, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди (Закон України від 23.12.2022 р. № 2709-IV).

З вищевикладеного вбачаємо, що спір про відшкодування майнової шкоди, завданої збройною агресією РФ, підсудний саме національним судам України.

Відповідно до ч. 1 ст. 27 Господарського процесуального кодексу України, позов пред'являється до господарського суду за місцезнаходженням чи місцем проживання відповідача, якщо інше не встановлено Кодексом.

Відповідно до ч. 8 ст. 29 ГПК України, позови про відшкодування шкоди, заподіяної майну, можуть пред'являтися також за місцем заподіяння шкоди (Закон України від 16.07.2025 р. № 1798-XII).

*Щодо належного відповідача у справах про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ проти України.* За сталою позицією Верховного Суду у спорах про відшкодування шкоди, завданої державою, викладеною, зокрема, в постанові Великої Палати Верховного Суду від 27.11.2019 у справі № 242/4741/16-ц та постанові Верховного Суду від 12.04.2021 у справі № 201/7038/20 (провадження № 61-16141св20),

належним відповідачем у справах про відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, їх посадовою особою або службовою особою, є держава як учасник цивільних правовідносин, зазвичай в особі органу, який позивач визнає порушником своїх прав. Держава бере участь у справі як відповідач через органи державної влади, зазвичай орган, діями якого завдано шкоду (Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27.11.2019 у справі № 242/4741/16-ц; Постанова Верховного Суду від 12.04.2021 у справі № 201/7038/20).

Таким чином, держава РФ може бути представлена в особі декількох органів державної влади, наприклад в особі Міністерства юстиції Російської Федерації, як це відображено у справі № 922/5343/23; в особі Міністерства оборони Російської Федерації, як це відображено у справі № 910/10517/22; в особі посольства РФ, як це відображено у справі № 911/1832/22; в особі генеральної прокуратури Російської Федерації, як це відображено у справі № 925/903/22, або в особі уряду Російської Федерації, як це відображено у справі № 913/218/22 (Рішення Господарського суду м. Києва у справі № 922/5343/23 від 21.04.2025; Рішення Господарського суду м. Києва у справі № 910/10517/22 від 22.12.2022; Рішення Господарського суду Київської області у справі № 911/1832/22 від 08.02.2023; Рішення Господарського суду Черкаської області у справі № 925/903/22 від 19.12.2022; Рішення Господарського суду Луганської області у справі № 913/218/22 від 29.06.2023).

*Щодо повідомлення відповідача у справах про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією Російської Федерації.* За загальним правилом, згідно з вимогами господарського процесуального законодавства, а саме п. 1 ч. 1 ст. 164 ГПК України, позивач, подаючи позов до суду, повинен надати докази подання позовної заяви з додатками до відповідача.

Однак із приводу повідомлення відповідача у справах про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією Російської Федерації, вищенаведена норма не має прямої дії, про що свідчить національна судова практика (деякі суди стверджують про необхідність будь-якими шляхами повідомити відповідача, тобто РФ, у той час як інші суди наголошують на відсутності такої необхідності).

Таким чином, у справі № 927/228/24 суд дійшов висновку зобов'язати позивача здійснити переклад ухвали Господарського суду Чернігівської області у справі № 927/228/2 від 11.03.2024 російською мовою ухвали й направити скан-копії такого перекладу на офіційну електронну пошту (адресу) Посольства Російської Федерації в Польщі, докази чого надати суду (Ухвала Господарського суду Чернігівської області у справі № 927/228/24 від 15.04.2025).

У той час як у справі № 911/1832/22 суд дійшов висновку, що, відповідно до листа Міністерства юстиції України "Щодо забезпечення виконання міжнародних договорів України у період воєнного стану" № 25814/12.1.1/32-22 від 21.03.2022 року, з урахуванням норм звичаєвого права щодо припинення застосування міжнародних договорів державами в період військового конфлікту між ними, не рекомендується здійснювати будь-яке листування, що стосується співробітництва з установами Російської Федерації на підставі міжнародних договорів України з питань міжнародно-правових відносин і правового співробітництва у цивільних справах та в галузі міжнародного приватного права (Рішення Господарського суду Київської області у справі № 911/1832/22 від 08.02.2023).

Ще одним проблемним аспектом у подібних справах є обґрунтування та доказова база завданої майнової шкоди юридичним особам унаслідок збройної агресії РФ.

Доцільним є розкрити це питання шляхом аналізу національної судової практики. Наприклад, у справі № 911/1832/22 Позивач звернувся до Господарського суду Київської області з позовом до Російської Федерації про відшкодування завданої майнової шкоди у зв'язку зі збройною агресією у розмірі 3832500,00 грн.

На підтвердження факту завданої майнової шкоди Позивачем було надано до Суду правовстановлюючі документи на майно, витяг з ЄРДР, звернення Позивача до приватного акціонерного товариства "Страхова компанія "Уніка" щодо виплати страхового відшкодування за знищення автомобіля, наявність інформації щодо знищення автомобіля у ЗМІ. З приводу доведення розміру завданої шкоди позивачем було представлено специфікацію, у якій зазначено ціну знищеного автомобіля.

У резолютивній частині цього рішення Суд, керуючись ч. 3 ст. 75 Господарського процесуального кодексу України, обґрунтовано визнав протиправність діянь відповідача як складник загальновідомого факту збройної агресії РФ проти України, закріпленого на законодавчому рівні. Причинно-наслідковий зв'язок між діями збройних сил РФ і настанням шкоди підтверджувався матеріалами досудового розслідування, згідно з якими 04 березня 2022 року внаслідок обстрілу російськими військовими автомобіль марки "Mercedes-Benz", що належав позивачу, було повністю знищено.

Сукупність зазначених доказів дала змогу суду встановити не лише факт заподіяння шкоди, але й її грошовий еквівалент, що відповідає принципу повного відшкодування збитків, закріпленому в ст. 1166 Цивільного кодексу України. Ураховуючи це, суд визнав позовні вимоги правомірними і такими, що підлягають задоволенню у повному обсязі (Рішення Господарського суду Київської області від 08.02.2023 у справі № 911/1832/22).

Ще одним яскравим прикладом національної практики щодо належної доказової бази є справа № 922/916/22, у якій Позивач звернувся до Господарського суду Харківської області з позовом до Російської Федерації про відшкодування завданої майнової шкоди у зв'язку зі збройною агресією у розмірі 977419,06 грн.

На підтвердження завданої майнової шкоди Позивач надав правовстановлюючі документи на майно, витяг з ЄРДР, акт про пошкодження майна, фотознімки, відповідь Служби безпеки України на адвокатський запит, відповідно до яких будівля дійсно була пошкоджена під час російського ракетного обстрілу. Також задля доведення розміру завданої шкоди Позивач пред'явив договори підряду для відновлення пошкодженої будівлі.

Отже, обов'язковою передумовою покладення цивільно-правової відповідальності є встановлення безпосереднього причинно-наслідкового зв'язку між протиправними діями та завданими збитками. У розглядуваній справі судом встановлено, що саме внаслідок бомбардування, здійсненого збройними силами Російської Федерації на території міста Харкова, було пошкоджено нежитлову будівлю, яка перебуває у власності позивача.

Указані обставини свідчать про наявність усіх елементів складу цивільного правопорушення та обґрунтовують необхідність застосування належного способу захисту порушеного права. Суд аргументовано засудив, що вимога про стягнення з відповідача суми завданих збитків відповідає критеріям ефективного

засобу правового захисту в розумінні Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки її задоволення фактично відновлює порушені майнові права позивача.

Таким чином, з урахуванням фактичних обставин справи, підтверджених належними й допустимими доказами, а також норм матеріального та процесуального права, суд дійшов висновку про задоволення позову в повному обсязі як того, що є обґрунтованим і належно доведеним (Рішення Господарського суду Харківської області від 18.10.2022 у справі №922/916/22).

Важливим аспектом у справах про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією РФ юридичним особам, також є грамотне та правильне формулювання прохальної частини. Наприклад, у справі № 910/5699/23 в межах першої інстанції Позивач звернувся до Господарського суду м. Києва з позовом до Російської Федерації в особі Міністерства юстиції Російської Федерації та Міністерства оборони Російської Федерації про стягнення 386965,00 дол. США, що є еквівалентом 14150768,00 грн.

У позовній заяві позивачем зазначено відповідачем Російську Федерацію в особі Міністерства юстиції Російської Федерації та Міністерства оборони Російської Федерації, проте в прохальній частині позивач просить стягнути кошти лише з Російської Федерації без викладення змісту позовних вимог щодо кожного із зазначених відповідачів. У зв'язку із цим позовну заяву було залишено без руху. Отже, Позивач був вимушений звернутися до суду другої інстанції із відповідною заявою. Однак суд залишив апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу про залишення позовної заяви – без руху.

Позиція Верховного Суду в цій справі виявилася такою: "У спорах про відшкодування шкоди, завданої державою (іноземною державою), на позивача, відповідно до вимог пунктів 2, 4 частини третьої статті 162 ГПК України, покладено обов'язок зазначити, окрім безпосередньо держави, яка, за його ствердженням, завдала йому шкоди, також орган (органи) відповідної держави, якого (яких) позивач зазначає порушником своїх прав. При цьому з урахуванням висновку, викладеного в постанові Верховного Суду від 04.10.2023 у справі № 757/5351/21-ц (відповідачем у справі є держава, яка бере участь у справі через відповідний орган державної влади), закон не вимагає конкретизації вимог (визначення сум, що підлягають стягненню тощо) до кожного з відповідачів – представницьких органів держави, якщо позивач визначив їх більше одного" (Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі № 910/5699/23 від 06.11.2023).

Отже, при формуванні прохальної частини потрібно чітко викладати зміст позовних вимог, але не обов'язково щодо кожного із зазначеного відповідача.

Справа № 922/2307/24 заслуговує на увагу в контексті даного аналізу, адже також порушує питання коректного та правильного формулювання прохальної частини в подібних справах.

Позивач звернувся до Господарського суду Харківської області з позовом до Російської Федерації в особі Міністерства юстиції Російської Федерації про стягнення коштів. Дослідивши матеріали позовної заяви, суд дійшов висновку про наявність підстав для залишення її без руху, зважаючи на таке. Позивач в описовій частині позову вказує, що розмір завданих йому збитків в іноземній валюті становить 3816750,29 дол. США, що відповідає вказаному еквіваленту в гривнях станом на 03.03.2022 (111658648,09 грн. / 29,2549).

Проте у прохальній частині позовної заяви міститься вимога про стягнення з відповідача суми збитків, вираженої в доларах США, в іншому розмірі, а саме 3816750,25 дол. США. Також усупереч вищенаведеним нормам права, позивач визначає суму збитків не у гривнях зі встановленням грошового еквіваленту в іноземній валюті, а безпосередньо в доларах США із зазначенням еквіваленту в гривнях. Таким чином, у цій справі позивач припустився описки й неправильно визначив суму збитків, указавши її в доларах, попри вимоги національного законодавства формулювати її в національній валюті (гривнях).

Отже, при формуванні прохальної частини потрібно чітко визначити (уточнити) розмір заявленої вимоги про стягнення з відповідача збитків і визначати суму збитків у гривнях із встановленням грошового еквіваленту в іноземній валюті.

*Потенційні варіанти виконання рішення національного суду.* Розуміння того, що ухвалене рішення українського суду на користь Позивача у справах про відшкодування шкоди, завданої юридичним особам збройною агресією РФ, не означає миттєвого відшкодування шкоди, настановхує на думку: а як реально отримати компенсацію?

Закцентуємо увагу на двох потенційних варіантах виконання рішення національного суду: міжнародному компенсаційному механізмі або визнанні й наданні дозволу на виконання цього рішення за кордоном, застосовуючи принцип "alter ego".

Міжнародний компенсаційний механізм знаходить відображення у трьох основних складниках. По-перше, це Міжнародний реєстр збитків, який слугує задля збирання заяв і доказів про компенсацію збитків, втрат чи шкоди, завданих Російською Федерацією, починаючи з 24 лютого 2022 року. Міжнародний реєстр збитків створений Україною, ЄС та ще 42 країнами.

По-друге, це Комісія з розгляду заяв, яка вповноважена розглядати заяви й виносити рішення щодо виплачування компенсації за збитки, втрати чи шкоду, спричинені міжнародно-протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти України. Над її створенням уже триває робота з країнами-партнерами.

По-третє, Компенсаційний фонд, який містить заарештовані або заморожені союзниками України ще з минулого року резерви Центрального банку РФ і приватні активи російських олігархів, завдяки яким у майбутньому має відбуватися компенсація.

Принцип "alter ego" застосовується в ситуаціях, коли юридична особа фактично виконує функції державного органу, тобто є "alter ego" ("другим я") такої держави. На майно, що формально належить такій юридичній особі, може бути звернене стягнення за боргами держави (суд нехтує формальною відокремленістю майна цієї юридичної особи від майна держави).

Зокрема, урахуванню підлягають такі критерії: чи утворена компанія для виконання комерційних цілей; чи виконує компанія функції, притаманні державним органам (тобто здійснює публічну функцію, не характерну для приватних осіб); чи здійснює така компанія інші види діяльності та чи є вони основними / самостійними або мають допоміжний характер до виконання нею публічної функції; яким є ступінь контролю з боку держави; чи відокремлене майно компанії від майна держави.

Також необхідно приділити увагу тесту на "alter ego". Таким тестом, по суті, є критерії, які застосовують ЄСПЛ і національні суди для того, щоб перевірити, чи дійсно

приватна компанія є "alter ego" держави й чи може ця компанія нести відповідальність за дії держави, зокрема за завдану нею шкоду й у справах про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією Російської Федерації проти України.

Критерії, за якими проводиться тест на "alter ego": правовий статус компанії згідно з національним законодавством, зокрема спеціальний порядок створення та функціонування; інституційна незалежність компанії (у т. ч. ступінь державної власності); характер діяльності компанії та контекст її діяльності, зокрема, чи створені вони з комерційною метою та чи виконують конкретні державні функції під наглядом державних органів; операційна незалежність компанії, тобто ступінь державного нагляду й контролю при виконанні вищезазначених функцій, що жоден із них не є визначальним сам по собі, а має застосовуватися в сукупності з іншими (Кравчук, & Симонова 2025, с. 32–37).

#### Дискусія і висновки

З огляду на масштабність і системність порушень, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, у статті проаналізовано правові засади й механізми відшкодування шкоди, завданої юридичним особам. Особливу увагу приділено питанням документального підтвердження завданої шкоди, а також можливостям залучення до відповідальності держави-агресора та пов'язаних із нею суб'єктів. Наголошено на необхідності комплексного використання національних і міжнародних правових інструментів, зокрема звернення до міжнародного компенсаційного механізму, що перебуває у стадії формування, і застосування інститутів міжнародного публічного права щодо відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння.

Доведено, що ефективне відшкодування шкоди юридичним особам потребує поєднання декількох ключових елементів: належної правової кваліфікації дій держави-агресора, ретельного збирання та фіксації доказів щодо понесених збитків, а також забезпечення реального виконання судових рішень шляхом використання заморожених активів РФ та афілійованих із нею структур. Акцентовано увагу на проблемних аспектах процесуального характеру, зокрема складнощях юрисдикційного імунітету держави, необхідності його обмеження у справах, пов'язаних із відшкодуванням збитків, завданих актами збройної агресії.

У межах дослідження проаналізовано національну судову практику щодо компенсації шкоди, заподіяної унаслідок збройних конфліктів, і перспективи її адаптації в українських умовах. Узагальнюючи, зроблено висновок, що забезпечення ефективного відшкодування шкоди юридичним особам вимагає скоординованих дій держави, міжнародних інституцій і національної судової системи. Реалізація зазначених підходів дасть змогу не лише відновити порушені майнові права постраждалих суб'єктів господарювання, але й створить дієвий прецедент притягнення держави-агресора до відповідальності, сприятиме зміцненню верховенства права й відновленню справедливості у поствоєнний період.

**Джерела фінансування.** Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

#### Список використаних джерел

- Верховна Рада України. (2022). *Про міжнародне приватне право*. Закон України від 23.12.2022 р. № 2709-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
- Верховна Рада України. (2024). *Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України*. Закон України від 19.05.2024 р. № 1207-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
- Верховна Рада України. (2025). *Господарський процесуальний кодекс України*. Закон України від 16.07.2025 р. № 1798-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
- Верховна Рада України. (2025). *Про судовий збір*. Закон України від 16.07.2025 р. № 3674-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. Протокол I від 8 червня 1977 року. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_199#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text)
- Європейська конвенція про імунітет держав, прийнята Радою Європи 16 травня 1972 року. <https://ips.ligazakon.net/document/MU72014>
- Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності, прийнята резолюцією 59/38 Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 2004 року. [https://www.un.org/ru/documents/decl\\_conv/conventions/state\\_immunities.shtml](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/state_immunities.shtml)
- Кравчук, Д. В., & Симонова, О. В. (2025). Застосування принципу "alter ego" у справах про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією Російської Федерації проти України. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*, 129(1), 32–37. <https://legal.bulletin.knu.ua/article/view/3632>
- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 травня 2022 року у справі № 635/6172/17 (провадження № 14-167 цс 20). <https://verdictum.ligazakon.net/document/104728593>
- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 листопада 2019 року у справі № 242/4741/16-ц. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87640679>
- Постанова Верховного Суду від 12 квітня 2021 року у справі № 201/7038/20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96179643>
- Постанова Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19 (провадження № 61-18782 св 21). <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>
- Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі № 910/5699/23 від 6 листопада 2023 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115272587>
- Рішення Господарського суду Київської області у справі № 911/1832/22 від 8 лютого 2023 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109362636>
- Рішення Господарського суду Луганської області у справі № 913/218/22 від 29 червня 2023 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112209653>
- Рішення Господарського суду м. Києва у справі № 910/10517/22 від 22 грудня 2022 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108187407>
- Рішення Господарського суду м. Києва у справі № 922/5343/23 від 21 квітня 2025 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128065784>
- Рішення Господарського суду Харківської області у справі № 922/916/22 від 18 жовтня 2022 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106939659>
- Рішення Господарського суду Черкаської області у справі № 925/903/22 від 19 грудня 2022 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108025120>
- Ухвала Господарського суду Чернігівської області у справі № 927/228/24 від 15 квітня 2025 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118356217>

#### References

- Additional Protocol to the Geneva Conventions of 12 August 1949, relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts*. Protocol I of 8 June 1977 [in Ukrainian]. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_199#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text)
- Decision of Commercial Court of Cherkasy Region in December 19, 2022 in case No. 925/903/22 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108025120>
- Decision of Commercial Court of Kharkiv Region in October 18, 2022 in case No. 922/916/22 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106939659>
- Decision of Commercial Court of Kyiv City in April 21, 2025 in case No. 922/5343/23 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128065784>
- Decision of Commercial Court of Kyiv City in December 22, 2022 in case No. 910/10517/22 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108187407>
- Decision of Commercial Court of Kyiv Region in February 8, 2023 in case No. 911/1832/22 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109362636>
- Decision of Commercial Court of Luhansk Region in June 29, 2023 in case No. 913/218/22 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112209653>
- European Convention on State Immunity, adopted by the Council of Europe on 16 May 1972 [in Ukrainian]. <https://ips.ligazakon.net/document/MU72014>

Judgment of Commercial Cassation Court within the Supreme Court in November 6, 2023 in case No. 910/5699/23 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115272587>

Judgment of Grand Chamber of the Supreme Court in May 12, 2022 in case No. 635/6172/17 (proceeding No. 14–167 cs 20) [in Ukrainian]. <https://verdictum.ligazakon.net/document/104728593>

Judgment of Grand Chamber of the Supreme Court in November 27, 2019 in case No. 242/4741/16-c [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87640679>

Judgment of Supreme Court in April 12, 2021 in case No. 201/7038/20 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96179643>

Judgment of Supreme Court in April 14, 2022 in case No. 308/9708/19 (proceeding No. 61-18782 sv 21) [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>

Kravchuk, D. V., & Symonova, O. V. (2025). Application of the “alter ego” principle in cases on compensation for damage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Law*, 129(1), p. 32–37 [in Ukrainian]. <https://legal.bulletin.knu.ua/article/view/3632>

Ruling of Commercial Court of Chernihiv Region in April 15, 2025 in case No. 927/228/24 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118356217>

United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, adopted by General Assembly resolution 59/38 of 2 December 2004 [in Ukrainian]. [https://www.un.org/ru/documents/decl\\_conv/conventions/state\\_immunities.shtml](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/state_immunities.shtml)

Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *On Private International Law*. Law of Ukraine of December 23, 2022, No. 2709-IV [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine*. Law of Ukraine of May 19, 2024, No. 1207-VII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2025). *Commercial Procedural Code of Ukraine*. Law of Ukraine of July 16, 2025, No. 1798-XII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2025). *On Court Fees*. Law of Ukraine of July 16, 2025, No. 3674-VI [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>

Отримано редакцією журналу / Received: 09.09.25  
Прорецензовано / Revised: 21.09.25  
Схвалено до друку / Accepted: 25.09.25

Daryna KRAVCHUK, PhD (Law), Assist.

ORCID ID: 0000-0003-4475-7198

e-mail: [darynakravchuk@ukr.net](mailto:darynakravchuk@ukr.net)

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

## COMPENSATION FOR DAMAGE CAUSED BY THE ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST LEGAL ENTITIES IN UKRAINE

**Background.** This study is based on the need to resolve complex legal issues related to compensation for damage caused to legal entities as a result of the Russian Federation's armed aggression against Ukraine. The relevance of this issue is due to the extraordinary scale of damage caused to enterprises, institutions, and organizations, as well as the lack of established judicial practice and effective mechanisms for recovering compensation. The need for a thorough analysis of this issue is due to the need to determine the appropriate methods and procedures for compensating for the damage caused, as well as to establish a clear algorithm of actions to protect the rights of business entities in wartime. The purpose of this study is to highlight current legal approaches and tools that can be used to effectively compensate legal entities for damages caused by the armed aggression of the Russian Federation, taking into account international standards, case law, and the peculiarities of the Ukrainian legal system.

**Methods.** The article is based on national judicial practice and legal doctrine, using a comparative legal approach, formal logical methods, as well as methods of analysis, deduction, and generalization.

**Results.** The article examines the problems of compensation for damage caused to legal entities as a result of armed aggression by the Russian Federation and the issue of notifying the defendant, i.e. the Russian Federation, in such cases by analyzing national judicial practice, and an analysis of the existing mechanisms for compensation under martial law as a result of armed aggression, hostilities, terrorist acts, and sabotage committed by the Russian Federation.

**Conclusions.** The primary issues related to compensation for damage caused to legal entities as a result of the Russian Federation's armed aggression against Ukraine were examined. The difficulties in establishing a causal link between military actions and the resulting damage, as well as the collection of relevant evidence in accordance with national and international standards, were identified. Emphasis is placed on the need to use a comprehensive approach that combines domestic legislation, international practice, and mechanisms for holding the aggressor state accountable in order to ensure effective protection of the rights of legal entities and real compensation for damages.

**Keywords:** compensation for damage, legal entity, losses.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.